

XIX. YÜZYILDA ÇORUM'DA GÖÇMENLERİN YERLEŞTİRİLMESİ VE YAŞANAN SORUNLAR*

*Adem KARA***

ÖZET

Zorunlu olarak karşılaşılan bir süreç olan göç olgusu sebep her ne olursa olsun tüm açılardan değerlendirilmek durumundadır. Bu süreç devlet, göç eden halk ve yerleştirildikleri bölgenin hâkim halkı açısından değerlendirilmelidir.

Bu iskân sırasında yaşanmış olan yetersizlikler, ortaya çıkan salgın hastalıklar, görevlilerin yetersizlikleri, yerleşmenin gerçekleştirildiği bölgelerde ortaya çıkan sorunlar nedeniyle insanlarda oluşan hoşnutsuzluk ve talepler birlikte değerlendirilmelidir.

19. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında yaşanan siyasi hareketliliğin paralelinde sosyal değişimlerin de hız kazandığı bir dönemdir. Bu sırada, çevre ülkelerin Müslüman halklarınca Osmanlı topraklarına gerçekleştirilen göçler, toplumsal değişimi tetikleyen başlıca etkenlerdendir. 19. yüzyılın ortasından itibaren Kafkasya'dan gelen büyük kitleler de Osmanlı ülkesini yeni yurtları olarak kabul etmişlerdir. Göçlerin yarattığı sosyo-ekonomik, demografik, siyasi ve kültürel sorunlar tek tek irdelenmelidir.

Osmanlı Devletinin XVII. ve XVIII. yüzyılda imzalanmış antlaşmalar sonrası kaybedilen topraklar ve başlayan geri çekilişe paralel olarak bu bölgelerden anayurda göçler başlamıştır. Özellikle 19. Yüzyılda Kırım Savaşı sonrası başlayan ve bu yüzyılın sonlarında yoğunlaşan göçlerle milyonlarca insan kurulu düzenini terk etmek, çok kötü şartlar ve eziyetlerle Anadolu'ya göç etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Çorum bölgesine yerleştirilmiş olan göçmenlerin burada yaşadıkları bir takım hukuki sorunlar sicillere yansımış olup, bunlardan en dikkat çeken yanlarında getirmiş oldukları cariyelerinin durumlarıdır. Göçlerle ortaya çıkan sıkıntılara, Çerkes göçmenlerin yanlarında getirdikleri cariyelerin satılması konusunda yaşanan hukuki sorunlarda görünmektedir. Bu çalışmada tüm bu konulara değinilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çorum, Göçmen, Kafkasya, Osmanlı Devleti, İskân

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üni. Yakınçağ Tarihi, El-mek: ademkara19@gmail.com

THE PLACEMENT OF IMMIGRANTS AND THE PROBLEMS TO BE FACED IN ÇORUM IN THE 19TH CENTURY

ABSTRACT

No matter what the reason is, the concept of immigration, which is an obligatory process to be faced, ought to be considered in every respect. This process ought to be considered in respect of the government, the immigrants and the local people settling down the habitat they were placed.

Throughout the process of placement, the handicap, epidemic, the deficiency of staff, dissatisfaction and demand because of the problems occurring in the placement area ought to be taken into consideration together.

The 19th Century is the period in which there was a political activity in the Ottoman Empire as well as the acceleration in social changes. In this century, the immigrations of Muslims living in non-Islamic countries to Ottoman territory are the main reason to cause the social change. A mass of people coming from Caucasia, also, accepted the Ottoman territory as their new home starting in the middle of the 19th century. The socio-economic, demographic, political and cultural problems created by immigrants ought to be studied one by one.

After the treaties the Ottoman Empire signed between the 17th and the 18th centuries, some territories were lost and in paralel with the withdrawal, the immigrations began from these territories to homeland. In the 19th century, the immigrations especially began after the Crimean War and increased at the and of this century, millions of people had to abandon their home and immigrate to Anatolia in dreary situations and misery.

Some legal problems, the immigrants being placed in Çorum area were faced, were enrolled the law, one of the most remarkable problems was the situations of their bondwomen whom the immigrants took with when they immigeated. As well as the problems occurring during the immigration, there were also legal problems about selling the bondwomen whom the Circassion immigrants took with. In this study, all these subjects will be tried to be examined.

Key Words: Çorum, Immigration, the Caucasus, the Ottoman Empire Settlement

Muhacirlerin İskânı

Siyasi-dini nedenlerden kaynaklanan büyük göçlerin tamamı Müslümanları kapsamaktadır. Bu şekildeki göçler Kırım'ın Rusya'ya ilhakıyla bazen hızlanarak, bazen yavaşlayarak devam etti. Taraflar arasında meydana gelen 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı, 1853-1856 Kırım Savaşı, 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı göçün sürekliliğinde ve toplu bir harekete dönüşmesinde etkili olmuştur.¹

¹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviren: Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları., İstanbul, 2003., s. 15-16.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

Çerkeslerin 1862-63 yılı başlarında Kafkaslardan Osmanlı topraklarına kitleler halinde zorunlu göçü, Osmanlı Devleti'nin toplumsal, etnik ve dini bileşimini derinden etkilemiş önemli bir nüfus hareketidir. Ruslar, Çerkesistan'ı 1862 yılında işgal etmişlerdi. Çerkesistan'ın işgal edilmesinde; Kafkasya'nın güvenliği ve savunması, Karadeniz'de dolaşım ve ticaret özgürlüğü, Karadeniz ve Hazar Denizi'yle İran arasında güvenli bir demiryolu bağlantısına ihtiyaç duyulması gibi önemli askeri ve stratejik nedenler vardı. Bu siyasi nedenlerin yanında Ortodoks Hristiyan kültürüne sahip Rusya'nın Çerkesleri Hristiyanlığa geçirme gibi dinsel baskısı ve Çerkesleri Kuban'ın kuzeyindeki bataklık düzlüklere yerleştirerek (topraklarını da Kazaklara vererek) vergi ve askerlik hizmetiyle yükümlü kılmayı istemesi de etkiliydi.²

Yüzyılın ortalarından itibaren Rusya cihetinden Osmanlı topraklarına gelen kitleler bu iki bölgeden olup göç hareketleri de umumiyetle Kırım-Kafkas göçleri olarak nitelendirilmiştir.³

Ancak zamansız ve çok sayıda muhacirin gelmesiyle plansızlık yüzünden sevk ve iskânlarının zamanında yapılamaması, mevsimin olumsuzlukları, bir taraftan gelenleri sefaletle iterken, diğer taraftan da vilâyet yöneticilerini zor durumda bırakılmıştır.⁴

İskân sırasında ortaya çıkan huzursuzluklar kısa sürede sona erdirilememiştir. İskân görevlileriyle mahalli idareler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Anadolu'ya sevk edilen göçmenlerin iskânları anında herhangi bir problemin çıkmaması ve iskânın huzur içerisinde yapılabilmesi için valilerin, mutasarrıfların, kaymakamların, iskân memurlarının ve mahalli göçmen kuruluşlarının uyacakları kuralları belirten bir talimatname hazırlanmıştır.

Talimatnameye göre, iskân memurları mahalli göçmen komisyonlarında önceden olduğu gibi başkanlık yapacaklar, iskân sırasında mümkün mertebe akraba olanları bir arada yerleştirecekler, göçmenlerin iskân mahallerini terk etmelerine izin vermeyecekler, herhangi bir uygunsuzluk hakkında karar verirken de mahalli yetkililere danışacaklardı. Eski köylere iskân yapılırken harap binalar tamir edilecek, yeni köyler kurulurken de göçmenlere bedava kereste verilecek ve binaları yapıncaya kadar bunlar kasaba, köy ve kazalarda yerli ahali tarafından misafir edileceklerdi.

1850'lere kadar Osmanlı Devleti'ne muhacir olarak gelenler henüz büyük kitlelere ulaşmadığından iskân konusunda ayrıca bir kurum teşkiline lüzum görülmemiştir. Peyderpey gelen muhacirlerin işleri ile genellikle Şehremaneti ilgilenmiştir.⁵ Ancak bu tarihten itibaren sayıları gittikçe artan muhacirlerin kabul, kayıt, işe ve iskân gibi sorunları ile uğraşmak üzere çeşitli müesseseler ihdas edilmiştir. İlki 5 Ocak 1860'da kurulan "Muhacirin Komisyonudur. Sonraki süreçte "İdare-i Muhacirin Komisyonu", "Muhacirin Komisyonu Âlisi", gibi başka komisyonlar da kurulmuştur. Muhacir Komisyonu'nun taşra teşkilatı oluşturulurken işlerin daha organize biçimde yürütülmesi ve iskânların sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla yerel idarelerle birlikte hareket edildiği görülmektedir.⁶

1850'lerden sonra kitlelerle ifade edilen göç hareketlerinin Osmanlı Devleti'ne muhacir iskânı hususunda tecrübe kazandırdığı bir gerçektir. Lakin ön görülemeyecek kadar büyük kalabalıkların kısa bir süre içinde sınırlardan içeri girmesiyle, daha savaşın yıkımı tamir edilemeden yeni masrafların çıkması ve vasıflı kadro ihtiyacı göz önüne alınacak olursa, bu iskân sürecinin de çok zorlu geçtiğini tahmin etmek zor olmasa gerektir. 93 Harbi'nin hemen akabinde

² Mirza Bala, "Çerkesler", *İslam Ansiklopedisi*, C.3, MEB Yay., İstanbul, 1993., s. 375-386.; Karpat, *a.g.e.*, s. 109.

³ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, TTK Ankara 1997, s.109.

⁴ Saydam, *a.g.e.*, s. 110.

⁵ Ahmet Cevat Eren, *Türkiyede Göç ve Göçmen Meseleleri Tanzimat Devri İlk Kurulan Göçmen Komisyonu Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul, 1966, s. 40

⁶ Ferhat Berber, "19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Güz 2011, S.31, s.22.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

devlet, muhacirlerin nasıl iskân edileceklerine dair "*İskân-ı Muhacirin Talimatnamesi*"ni yayımlamıştır⁷. Talimatnamenin hükümleri ana hatları ile şöyledir:

Muhacirlerin iskân edildikleri yerleri terk etmeleri katiyen yasaktır.

Gönderildikleri yerlerde, muhacirler hakkındaki bilgiler defterlere kaydedilecek ve bu defterler, Muhacirin-i İdare Komisyonu'na gönderilecektir.

İskâna kadar işe olarak, 10 yaşından küçüklere 100 dirhem, büyüklere yarım kıyye ekmek verilecek, zengin olanlara ise verilmeyecektir.

Köy ve kasabalara 10 haneye bir hane düşecek şekilde muhacir misafir edilecektir. Buralardaki boş miri ya da vakıf arazilerine yerli halkın yardımıyla 2-3 göz odalı evler yapılacaktır.

Ayrıca halk, muhacirler alışana kadar tarlaların sürülmesine de yardım edecektir.

Tapular aileye mahsus olarak verilecekti. Anne- baba yoksa büyük kardeş küçüklerin reşitliğine kadar vesayet edecektir.

Muhacirlerin tarıma başlayabilmeleri için öküz, tohumluk, alet ve edevat verilecektir.

İskân edilecekleri bölgeler illaki köy olmayabilecek, şehir ve kasabaların da kenarlarında mahalleler teşkil edilebilecektir.

Şehre iskân edilecekler mümkün mertebe, meslek ehli veya hocalık rüştüne sahip olmalıdır.

Belirtilen yerlerde iskânı kabul etmeyenler, kendilerine yetebildikleri takdirde, misafir oldukları kaza ve çevresinde çiftlik ve saire alabilecekti.

Bununla birlikte muhacirlerin yoğunlaştığı bazı vilayetlere yönelik "*talimat-ı mahsusa*"(özel talimat)lar gönderilmiştir.⁸

Bu süreçte devletin nüfusun artırılması isteği de mühim bir yer teşkil eder. Çünkü nüfus artışı devlete bir takım külfetler getirmekle birlikte, boş tarımsal arazinin değerlendirilmesi, üretimin artırılması, ekonominin canlanması, vergi nüfusu ve gelirinde artış sağlanması, asker ihtiyacının karşılanması vs. sonuçları düşünüldüğünde büyük bir kazanç sayılabilir. Muhacirlerin iskân sürecinde mahalli idarecilerden özellikle "*istikmâl-i esbâb-ı zirâat ve hırâset*" (şartların tarım yapmalarına elverişli hale getirilmesi) istenmektedir.⁹

Devlet, muhacirleri iskân edildikleri topraklara bağlamak ve dolaşımı en aza indirebilmek amacıyla bir takım bağlayıcı unsurlar kullanmaktadır. İskân edilen muhacirlere ev ve arazi dışında zirai malzeme ve hayvan da verilir. Muhacirlerin bunca çabanın ardından bölgeden ayrılmaları, yapılanların boşa çıkmasına ve yeni külfetlere sebep olacağından, onlardan kendilerini verilen toprağa bağlayan senetler alınmaktadır.¹⁰

1863-64 yılları arasında genellikle Çerkes göçleri yoğunlaşmış, daha başlangıçta Abhaz kabilesinden 5 bin kişinin göç edeceği beklenirken 1864 yılının yazında bu miktar 300 bini aşmıştır¹¹.

⁷ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 159-162

⁸ Adil Adnan Öztürk, "Rumeli'den Aydın Vilayetine Yapılan Göçler ve Aydın Vilayetine Gelen Rumeli Muhacirinin İskân ve İdareleri Hakkında Talimat-ı Mahsusa" *Ç.T.T.A.D.*, C. 3, S. 9, (1999-2000), s. 123.

⁹ Berber, "*a.g.m.*", s.22.

¹⁰ Berber, "*a.g.m.*" s.23.

¹¹ Nihat Berzeg, *Çerkesler: Kafkas Sürgünü: Vatansız Bırakılan Bir Halk*, Chivi yazıları Yayınları, İstanbul 2006, s. 29.

Muhacirlerin Sorunları ve Yapılan Yardımlar

Muhacirlerin gelişlerinden kesin olarak iskân edilmeleri yahut kendilerine yetebilecek seviyeye gelmelerine kadar geçen sürede gerek devlet gerekse hayırseverler tarafından çeşitli yardımlar yapılmaktaydı. Yardımlar, henüz muhacirler kalıcı iskân bölgelerine gelmeden önce başlıyordu. Muhacirler, iskân edildikten sonra da memur kesiminin yardımları sürmektedir. Halk tarafından yapılan yardımlar da muhacirlerin iskân sürecinde önemli bir katkı sağlıyordu. Ev yapımı meselesinde de halkın yardımı söz konusudur¹².

Muhacirlere hiçbir yardımdan kaçınılmadığı belgelerin şهادeti ile ortada olan bir gerçekliktir. Fakat, uygun olmayan mevsim ve şartlarda yaşadıkları sıkıntılar dolayısıyla memleketlerinden bulabildikleri kayık ve sandallara binip, zor şartlarda denizde kalan çoluk çocuk ve kadınların soğuktan ve açlıktan dolayı büyük eziyetler yaşadıkları, salgın hastalıklara ve yola çıktıktan sonra çiçek hastalığına yakalandıkları ifade edilmiş, bunların mümkün olduğu kadar bu hastalıklardan korunması gerektiği de bildirilmiştir¹³.

1878'in bahar ve yaz ayları muhacirler için zor bir dönem olmuştur. Rumeli'den gelen Çerkes ve diğer muhacirler iskân edilemediklerinden dolayı sefalette olduklarını belirterek bir an evvel iskânlarının tamamlanması, kendilerine tayinat verilmesi, uygun bir iş bulunması gibi talepler içeren dilekçeler vermişlerdir¹⁴. Taşradan yükselen bu şikâyetler karşısında merkez ise ekseriyetle yerel idareleri uyarmakla yetinmiştir.¹⁵

Muhacirlerin perişanlığının giderilmesi için izlenen bir diğer yol da yardım kampanyaları düzenlemektir. Bunlardan başka muhacirlerin birtakım ihtiyaçlarının karşılanmasında devlet ve yerli halkın yardımları dışında, kendi kurdukları vakıfların devreye girdiği görülmektedir. Bu konuda Kafkas muhacirleri, Osmanlı ülkesinde 1880-1881 yıllarından başlayarak 119 vakıf kurmuşlardır. Bunların çoğu cami yapımı amacıyla tesis edilmiştir¹⁶.

Gelen muhacirlerin iskânında şu şekilde bir yol takip edilmektedir. İlk önce gelenler şu veya bu şekilde yerleştirilmektedirler. Daha sonra gelenler ise misafir olarak kendilerinden önce gelenlerin yanlarına geçici olarak yerleştirildiği görülmektedir¹⁷. Osmanlı Devleti'nin gelen muhacirlere yevmiye vermekte zorlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü halktan toplanan iane ve servet sahiplerinin yapmış oldukları yardımlarla muhacirlerin yevmiyelerinin verildiği görülmektedir¹⁸.

Çorum'da Muhacirlerin İskânı

1867 yılında Abhazya'dan Osmanlı topraklarına yaklaşık 4000 aile göç etmek zorunda kalmıştır. 1860-65 yılları arasında 750.000 Çerkes ve 100.000 Abaza'nın göç etmek zorunda kaldığı pek çok kaynakta belirtilmektedir¹⁹.

93 harbi sonrası özellikle 1890 yılını takip eden dönemde Kafkasya'dan göçlerin artması pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Samsun'a gelen ve buradan değişik bölgelere gönderilen muhacirlerden bir kısmı da Çorum'a yerleştirilmişlerdir. Çorum'a yerleştirilen muhacirlerin Çerkes, Nogay, Ardahan, Kars, Ardanoç, Dağıstan, Kazan, Babadağı, Silistre ve Rumeliden gelmiş oldukları sicillerden anlaşılmaktadır²⁰.

¹² Berber, "a.g.m.", s.37.

¹³ Berber, "a.g.m.", s.37.

¹⁴ Berber, "a.g.m.", s.38.

¹⁵ Berber, "a.g.m.", s.38-39.

¹⁶ Hasan Yüksel, " Kafkas Göçmen Vakıfları", OTAM, S.. 5, Ankara 1994, ss. 475-490, s. 488

¹⁷ Ahmet Gündüz, "a.g.m.", s 1221.

¹⁸ Ahmet Gündüz, "a.g.m.", s 1221.

¹⁹ Ayşegül-İsmail Aydıngün, "Kafkas ve Kırım Halklarının Zorunlu Göçleri", NTV Tarih, S.49, Şubat 2013, s.39.

²⁰ Bu bilgi Çorum Şer'iyye sicillerinde yer alan belgelerden hareketle ifade edilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

Muhacirlerin yerleştirildikleri yerlerden birisi de Amasya Sancağıdır. Çerkes ve Nogay muhacirleri ilk etapta Gelengeras (), Veray (), Hacıköy, Mecidözü kazalarına iskân olunmuşlardı. Buralarda yaşayan ahali iftihar edilecek bir hizmet olduğuna inandıkları için bazı yardımlarda bulunuyorlardı. En acil ihtiyaç muhacirlere yiyecekleri ekmek ve nakliye için gereken araba bedeli gibi ücretler kazalar halkı tarafından karşılanmış ve devlete teberru olunmuştu²¹.

1881 yılında Çorum'da bulunan Kafkasya göçmenlerinden fakir olanlara tayinat verilmesine dair Meclis-i Vükelâ'dan karar çıkmıştır. İskân mahallerine sevk edilen bazı göçmenler, bu yerleri gördükten sonra orada yerleşmeyi kabul etmeyerek Hükümet yetkililerine zorluklar çıkarmışlardır. Bu tür problemlerin olmaması için Hükümet her ne kadar göçmenlerden önce vekillerini çağırarak iskân bölgelerini onlara göstermişse de, yine de bazı olaylar meydana gelmiştir. Meselâ, 1887 yılında, Ankara'da iskânları kararlaştırılan ve iskân mahalleri daha önce vekilleri tarafından da görülen 1.200 hane (7-8 bin kişi) Kafkasya Çerkes göçmenleri, Çorum'a vardıkları zaman burada iskân edilmek istediklerini ve başka hiçbir yere gitmeyi kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdi. Ankara Valisi Abidin Paşa'nın bu kadar göçmen için Çorum'da boş arazi bulunmadığını İstanbul'a bildirmesi üzerine, Ankara Alaybeyi ile Yozgat Mutasarrıfı göçmenleri iknaya gönderilmişler ve göçmenler güçlükle Ankara'nın çeşitli kazalarında iskâna razı edilmişlerdi.²²

1886 yılında Ankara'ya bağlı Yozgat Sancağı'nın Çorum Kazasında Kars göçmenleri iskân edilerek Selimiye adlı bir köy kurulmuştur. 1889 yılında da, Ankara'da Kafkas göçmenlerinden bir kısmı yerleştirilmiş; yerleştirilemeyenlere ise Ankara Vilâyet Makamının isteğiyle, Meclis-i Vükelâ'ca tayinat verilmesi yönünde bir karara varılmıştır. Buna göre bu tarihlerde de Ankara'ya iskân için bir miktar Kafkas göçmeninin gönderildiği kesindir.²³

1887 yılında, Çorum'dan Sivas'a gönderilen 114 hane Çerkes göçmeni, buradaki ahalinin arazilerine tecavüz etmiş ve bunun üzerine aralarında çatışma çıkmıştı. Anlaşmazlığı soruşturan Bâb-ı Alî, bunlardan 70 haneyi Sivas'taki başka arazilere sevk ederken, 44 haneyi de Çorum'a nakletmişti²⁴.

1891 yılında Çorum kazasında iskân edilen Kafkasya Çerkeslerinin oluşturdukları üç köye Ertuğrul, Mecidiye ve Osmaniye adları verilmiştir. 1892 yılında ise Kafkasya'nın Kuban bölgesindeki Çerkeslerden 120 hane de 700 nüfusun Ankara'da Hârây-ı Humâyun Nâzırı Ferik Muzaffer Paşa'nın tesbit ettiği uygun arazilerde iskân edilmeleri, Meclis-i Vükelâ'ca tasvip edilmiştir. Aynı arazilerde Tatar göçmenlerinden de 2863 kişinin iskân edilmelerine dair irade çıkmıştı²⁵.

1894 yılında yine Çorum kazasının Hacı Nusrat Mahallesinde Ahıska göçmenleri iskân edilmiş ve buranın adı da Mahmudiye olarak belirlenmiştir. 1896 yılında, Çorum Sancağı Merkez Kazası dâhilindeki Hamamözü'nde, Dutludere denilen mevkide de Ahıska göçmenleri iskân edilerek, oluşturulan köye Mâmuretü'l-Hamid (Hamidiye Köyü) denilmişti. Yine aynı yıl Çorum'un

²¹ Jülide Akyüz, Göç Yollarında; Kafkaslardan Anadolu'ya Göç Hareketleri, **Bilig**, S.46, yaz 2008, s. 44.

²² Kırım ve Kafkasyadan Göçler, Bakılma Tarihi: 25.02.2013.
https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:lcZlIMB_IlwJ:www.nartajans.net/belgeler/k%25FDr%25FDm_ve_kafkas_yadan_g%25F6%25E7ler/KIRIM%2520VE%2520KAFKASYADAN%2520G%25D6%25C7LER%2520V.doc+&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESjDpPiC4dQLFbd3U2XWkkP8tRVstgLD2Ux0JGZ4-kgB2YwgJVnNq27eIVbeuGJWRv1kL6rF15nHkGQqL-UggzF3yeq4aL-ccc8-Ot3ogCFqVdpg4pI1v4LYgfmfcf4OBpBgmmx&sig=AHIEtbSTBoQZBE5LwCGAnBuW13IQ42j5ag

²³ A.g.web sayfası.

²⁴ A.g.web sayfası.

²⁵ A.g.web sayfası.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/6 Spring 2013

Hüseyinâbâd nahiyesinde iskân edilen Ahıska göçmenlerinin yerleşim yerleri de Şarkıye olarak adlandırılmıştı²⁶.

Artvin göçmenlerinden bir grup göçün ilk yıllarında o tarihte Amasya sancağına bağlı olan Çorum'un Mecitözü'ne bağlı Şeyhler köyüne iskân edilmiştir. 1898 yılında göçmenlerin yerleştirildiği araziye mütegalibe tarafından tecavüz edilmeye başlanmıştır. Göçmenlerin şikâyeti üzerine hükümet, bu zorbalara uzaklaştırılmaları için gerekli tedbirleri almıştır²⁷.

Batum göçmelerinden 9 hanede 36 nüfusluk bir grup Çorum sancağının Hüseyinabad nahiyesi dâhilinde iskân edilmiştir. 1 Ocak 1910 tarihinde göçmenlerin yerleştirildiği yerde köy teşkil edilerek eski adı olan Beşiktepe ismi verilmiştir.²⁸

Çorum'da Yerleştirilen Çerkez Göçmenlerinde Köle ve Cariye" Sorunları

Muhacirlerin karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri "köle"likti. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra yavaş da olsa kölelik kaldırılmıştı. Çerkes kadın ve kızlarının "cariye" olarak çok rağbet görmesi göç eden Çerkeslerin bu konuda devlet tarafından uyarılmasını gerektirmiştir. Yaşanan sıkıntılar ve şikayetler üzerine Kayseri Sancağına gönderilen irade, yirmi beş-otuz yaşına kadar ve kölelikten azl edilmiş Çerkes muhacirlerinin satışına izin verilmemesini emretmiştir²⁹. Her ne kadar devletin böyle bir yasaklaması bulunuyorsa da bu işten para kazananların varlığı söz konusudur. Çerkes ve Nogay muhacirleri elinde bulunan esirlerin hürriyet ve esaret davalarının her şekilde İstanbul'da görülmesi gerektiği bildirilmiş, taşralarda ise ancak eyalet merkezlerinde ve sancak meclislerinde görülebileceği Tanzimat kararlarından olduğu ifade edilmişti.³⁰ Bayburt eski mutasarrıfı Mehmed Ali Paşa Şiran Kazası Çekeslerinden kendisine bir cariye satın almıştı. Ancak, devletin bu durumu hoş karşılamadığını bilen Paşa cariye iade etmek istemiş, bu konuda tahkik yapmak üzere Dördüncü Ordu-yı Hümayun müfettişi Nusret Paşa görevlendirilmişti.³¹

Çorum Şer'iyye sicillerinde muhacirlerin bölge halkı ile ve devletle karşılıklı olarak yaşanan sıkıntılara dair belgeler bulunmaktadır. Sicillere yansıyan konular, ev yapımı, ziraatla uğraşabilmek ve vergi konusudur. Örneğin, Çorum'da iskân edilen Çerkes muhacirlerinden Hacı Ömer ve Hacı Mehmed yaptıkları başvuruda kendilerinin ev yapmalarına ve ziraatle meşgul olmalarına yerli ahalinin engel olduklarını belirten bir dilekçe sunmuşlardır. Bunun üzerine verilen cevapta bu muhacirlerin Rusya'nın zulmü nedeniyle tüm mallarını terk ederek Osmanlı Devleti'ne sığındıkları, kendilerine barınmak için ev yapmalarına ve ziraat yapmalarına engel olunmaması, ayrıca kendilerinin beş yıl süre ile vergilerden muaf tutuldukları ifade edilmiştir³².

Çorum'a iskân edilmiş olan Nogay muhacirlerin terekelerinin ve vergilerinin naiblerce yazılması ve muafiyet süresi bitene kadar bunlardan yarım tereke harç alınması ve kesinlikle kendi naiblerine tereke yazdırılmamasının sağlanması konusunda da bölge idarecilerinin dikkatleri çekilmiştir³³.

Yaşanan göçler sonrasında bölge nüfusunun artması cami gibi bazı kurumların da ihtiyacı karşılamamasına neden olmuştur. Örneğin, Çorum'un Hüseyinabad Nahiyesi'nin merkezi olan Alaca Kasabası mahallelerinden Cedid Mahallesi'nin nüfusu muhacir iskânı ile artmış olup Cuma ve Bayram namazlarının kılınabileceği bir Camiye ihtiyaç olduğundan Hamidiye Mescidi'ne

²⁶ A.g. web sayfası.

²⁷ Akyüz, "a.g.m.", s.47.

²⁸ Akyüz, "a.g.m.", s.48.

²⁹ Akyüz, "a.g.m.", s.48.

³⁰ Akyüz, "a.g.m.", s.48.

³¹ Akyüz, "a.g.m.", s.48.

³² Çorum Şer'iyye Sicil Defteri (ÇŞS), Defter No:1 Hüküm No:43, s.31, Tarih: 25 Rebiülâhir 1256 (26 Haziran 1840)

³³ ÇŞS., Defter No:3, Hüküm No:575, s.273, Tarih: 23 Receb 1283 (1 Aralık 1866)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

minber konularak Camiye çevrilmesi ve hitabet cihazının Bosna muhacirlerinden Müderris Şeyh Süleyman Efendi'ye tevcih edilmesi kararlaştırılmıştır³⁴.

Muhacirlerin vefatı sonrası emirlerinde bulunan cariyelerin vasiyet gereği hareket etmeleri gerekmektedir. Çorum'un Kırkdilim köyünde yaşayan Çerkes muhacirlerinden İsmail oğlu Hacı Haris Ağa'ya köleleri İbiş oğlu Samko, hanımı Hamsat, çocukları Ahmed, Mehmed, Ali ve Salimet'in itaat etmeleri gerektiği³⁵ belirtilmektedir. Başka bir belge de ise, Çerkes muhaciri ve Kabarta kabilesinden olup Çorum'un Sofular Mahallesi'nde sakin iken vefat eden İsmail Bey kızı Zabathan'dan miras kalan ve kardeşi İsmail Bey oğlu Mehmed Bey elinde bulunan para ve cariyenin kocası Mirza İsmail'e verilmesi kararı alındığı görülmektedir³⁶. Cariyeler görüldüğü üzere sahiplerine ait olup, tasarruf hakkı sonuna kadar efendilerine aittir.

İslam hukuku çerçevesinde kölelik ile ilgili işlemler büyük ölçüde özel hukuk sınırları içerisinde yer almakta, bunun yanında kamu hukukunu da ilgilendirebilmektedir. Köle, "velayet, şehadet ve kazadan hükmen aciz ve mülkiyet hakkından mahrum olan kimse" olarak tarif edilir. Dini ve ahlaki mükellefiyetler açısından köle hür kimse gibidir. Borçlar, eşya, ticaret, aile, ceza hukuku gibi alanlarda ise hürlere göre farklı hükümlere tabi olup haklarının kısıtlandığı oranda mükellefiyetleri de azdır. Köle, mülkiyete ve hukuki işlemlere konu olması bakımından "eşya", hukukun diğer dalları bakımından ise "şahıs" olarak kabul edilmiş, şahıslığı bazen sınırlı ehliyet, bazen de ehliyetsizlik olarak şekillenmiştir³⁷.

Hukuk işlemine konu olması bakımından mal kabul edilen köle ve cariyeler, diğer alınıp satılır cinsten mallarda olduğu gibi alınıp satılabilmekte hatta ayıbına muttali olduğu iddiasıyla, ödenen paranın iadesi talebiyle veya satın alınan cariye gerçek sahibi ortaya çıktığı zaman iade olup ödenen bedel dolayısıyla dava açılabilen, miras olarak intikal edebilmekte veya hibe edilebilmektedir³⁸.

İslam hukukuna göre kölelerin azad edilmesi ve toprak verilmesi gerekirken sicillere yansıyan belgelerde cariyelerin satıldıkları görülmektedir. Bu konuya ilişkin sicillerde altı belgeye tesadüf ettik. Örneğin ilk belgemizde, Çorum'un Sofular mahallesi sakinlerinden Çerkes muhaciri Hacı Mehmed Ağa'nın yine Çerkes asıllı ve Müslüman iki cariyesini on iki bin beş yüz kuruş karşılığında İkinci Ordu altıncı Redif Alayı Miralay Ahmed Faik Efendi'ye sattığı belirtilmektedir³⁹. Bir diğer belgede Çorum'un Sofular Mahallesi sakinlerinden ve Çerkes muhacirlerinden Hacı Mehmed Ağa'nın Çerkes asıllı cariyesini altı bin kuruş karşılığında İkinci Ordu Altıncı Redif Alayı Miralay Ahmed Faik'e satmıştır⁴⁰. Kırkdilim Köyü'nden ve Çerkes muhacirlerinden Alibeyoğlu Hasan Ağa'nın Çerkes asıllı cariyesi Fatma'yı sekiz bin iki yüz kuruş karşılığında Jandarma Kumandanı Ömer Bey'e satmış⁴¹, Çorum'un Sazdeğirmeni köyünden Çerkes muhacirlerinden Canpolad-zâde Kazbey Bey'in cariyesi Çerkes muhaciri Ahmed kızı Fatma'yı Çorum Ceza Reisi Abdülhalim Bey'e sekiz bin kuruşa satmıştır⁴². Son belgemizde ise, Çorum'un Sazdeğirmeni köyünden Çerkes Tercüman erkes muhacirlerinden Çerkes Canpolat Bey oğlu Tercüman Kazbey'in, cariyesi Habibe'yi Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'ya yüz adet Mecidiye altını

³⁴ EK-1, ÇŞS. Defter No:12, Hüküm No:1318, s.228-229, Tarih: 17 Ramazan 1313.(2 Mart 1896)

³⁵ ÇŞS., Defter No:9, Hüküm No:247, s.151, Tarih: 3 Zilhicce 1299 (16 Ekim 1882)

³⁶ ÇŞS., Defter No:8, Hüküm No:184, s.98, Tarih: 22 Cemaziyelevvel 1296 (14 Mayıs 1879)

³⁷ Mehmet Canatar, "Şer'iyye Sicillerinde Köle Ticareti ve Kölelik Muameleleri Çerçevesinde Düzenlenen Belgeler", **Arşiv Dünyası**, S.12, İstanbul Kasım 2009, s.38-39.

³⁸ Mehmet Canatar, "a.g.m.", s.39.

³⁹ EK-2, ÇŞS., Defter No:5, Hüküm No:161, s.83, Tarih: 29 Rebiülevvel 1291 (16 Mayıs 1874).

⁴⁰ ÇŞS., Defter No:5, Hüküm No:172, s.88, Tarih: 22 Rebiülâhir 1291(8 Haziran 1874)

⁴¹ ÇŞS., Defter No:15, Hüküm No:8, s.41, Tarih: 14 Safer1319 (2 Haziran 1901)

⁴² EK-3, ÇŞS., Defter No:16, Hüküm No:142, sa.97, Tarih: 14 Rebiulevvel 1323 (19 Mayıs 1905).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

karşılığında satın bedelini Çorum Tahrirat Müdürü Abdülhalim Efendi'den teslim aldığı⁴³ kayda geçirilmiştir.

Bazen cariyelerin kime ait olduğu konusunda da ihtilaf yaşandığı görülmektedir ki sicillerde buna dair örnekte yer almaktadır. Örneğin, Çorum'un Kırkdilim köyünde sakin Çerkez Muhacirlerinin Kırkdilim kabilesinden Şuguroğlu Mirza'nın yanında bulunan Gav isimli Çerkez asıllı kölenin kendisine ait olduğunu öne süren Sivas Vilayeti'ne bağlı Mesudiye Nahiyesi'nin Aşağıborandere köyünde sakin Çerkez Kabarta Kabilesi'nden Beslan oğlu Canpolad Bey iddiasını ispat edememesi üzerine davadan men edilmiştir⁴⁴.

Sonuç

Küçük Kaynarca antlaşması sonrasında başlayan, fakat Kırım savaşıyla önemli bir sorun olacağı belli olan Kafkaslarda yaşayan Türklerin Rusların eziyetleri üzerine yaşadıkları bölgeleri terk ederek Anadolu'ya gelmeye başlamaları, 1877-78 Osmanlı-Rus harbi sonrasında ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Bu göçmenler Anadolu'da çeşitli bölgelerde iskân edilmişlerdir. Onların yaşadıkları eziyet ve zorlukları unutmalarını sağlamak için devlet pek çok tedbir almıştır. Kendilerine arazi tahsisi yapılmış, köyler mahalleler kurulmuş tarım ve hayvancılık yaparak geçimlerini idame ettirmeleri noktasında adımlar atılmıştır.

Alınan her türlü tedbire karşı yine de sorunlar yaşandığı görülmektedir. Devlet uygulamaları yanında, yerleştirilmiş oldukları bölge yerli ahalisi ile yaşanan bu sıkıntılar önemsizmiş ve çözümü gerçekleştirilmiştir. Bazen de yerleştirilmiş oldukları bölgeyi benimseyemeyen, uyum sağlayamayanların başka bölgelere nakledilmeleri sağlanmıştır.

Çorum bölgesine yerleştirilmiş olan muhacirlerinde buna benzer sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Onlar için oluşturulan mahalle ve köyler yanında mevcut mahalle ve köylerde de iskân edilmeleri sağlanmıştır. Çorum'a yerleştirilen Çerkes muhacirlerinin yanlarında getirmiş oldukları cariyelerini kazanın önde gelen idarecilerine sattıkları da yine tesadüf ettiğimiz bir başka gerçekliktir. İslam anlayışı ve Osmanlı hukuk sisteminde yeri olmayan köle ve cariye sorununun muhacirler açısından devletle bir sorun teşkil etmiş olduğu kesindir.

KAYNAKÇA

Siciller

Çorum Şer'iyye Sicil Defteri Defter No:1, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 15, 16.

Kitap-Makale

AKYÜZ, Jülide, Göç Yollarında; Kafkaslardan Anadolu'ya Göç Hareketleri, Bilig, yaz 2008, S.46.

AYDINGÜN, Ayşegül-İsmail, "Kafkas ve Kırım Halklarının Zorunlu Göçleri", *NTV Tarih* S.49, Şubat 2013

BALA, Mirza, "Çerkesler", *İslam Ansiklopedisi*, C.3, MEB Yay, İstanbul, 1993.

BERBER, Ferhat, "19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Güz 2011, S.31.

⁴³ ÇŞS., Defter No:16, Hüküm No:826, s.442, Tarih: 17 Rebiulevvel 1326 (19 Nisan 1908)

⁴⁴ ÇŞS., Defter No:11, Hüküm No:259, s.108, Tarih: 29 Cemaziyelevvel 1306

- BERZEG, Nihat, *Çerkesler: Kafkas Sürgünü: Vatansız Bırakılan Bir Halk*, Chivi yazıları Yayınları, İstanbul:2006.
- CANATAR, Mehmet, "Şer'iyye Sicillerinde Köle Ticareti ve Kölelik Muameleti Çerçevesinde Düzenlenen Belgeler", *Arşiv Dünyası*, S.12, İstanbul Kasım 2009.
- EREN, Ahmet Cevat, *Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri Tanzimat Devri İlk Kurulan Göçmen Komisyonu Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul, 1966.
- ERKAN, Süleyman, *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908)*, Trabzon, 1996.
- GÜNDÜZ, Ahmet, "XIX. Yüzyılda Kırşehir'de Yerleştirilen Nogay Muhacirleri (1861-1863)", *Turkish Studies*, Vol.7/1, Winter 2012.
- İPEK, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çev: Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları., İstanbul, 2003.
- ÖZTÜRK, Adil Adnan, "Rumeli'den Aydın Vilayetine Yapılan Göçler ve Aydın Vilayetine Gelen Rumeli Muhacirinin İskân ve İdareleri Hakkında Talimat-ı Mahsusa" *Ç.T.T.A.D.*, C. 3, S. 9, (1999-2000).
- SAYDAM, Abdullah, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, TTK Ankara 1997.
- YÜKSEL, Hasan, "Kafkas Göçmen Vakıfları", *OTAM*, S. 5, Ankara 1994.

Web

Kırım ve Kafkasyadan Göçler,

https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:lczlIMB_IlwJ:www.nartajans.net/belgeler/k%25FDr%25FDm_ve_kafkasyadan_g%25F6%25E7ler/KIRIM%2520VE%2520KAFKASYADAN%2520G%25D6%25C7LER%2520V.doc+&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESjDpPiC4dQLFbd3U2XWkkP8tRVstgLD2Ux0JGZ4-kbgB2YwgJVnNq27eIVbeuGJWRv1kL6rF15nHkGQqL-UggzF3yeq4aL-ccc8-Ot3ogCFqVdpg4pI1v4LYgfmfcf4OBpBgmmx&sig=AHIEtbSTBoQZBE5LwCGAnBuW13IQ42j5ag, Bakılma Tarihi: 25.02.2013,

EKLER

EK-1

Der-i devlet-i mekîne arz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki; Ankara Vilâyet-i Celîlesi idâresinde Çorum Sancağı'na merbût Hüseyinâbâd Nâhiyesi'nin merkezi olan Alaca Kasabası mahallâtından Cedîd Mahallesi'nde meskûn Rumeli ve Ahışa muhâcirlerinden Hancı Mehmed Efendi ibn-i Mehmed ve Kadioğlu Hüseyin efendi ibn-i Eyüb Efendi ve Abdullah Ağazâde Receb Ağa ibn-i Abdullah ve Mehmed Ağa oğlu Arif ağa ibn-i Mehmed ve Mahmud Efendi oğlu Süleyman Efendi ibn-i el-mezbûr Mahmud ve cerîdede mazbûtu'l-esâmî ahâlî-i muhâcirîn bi-ecma'ihim nefsi Çorum meclis-i idâre odasında ma'kûd meclis-i şer'î-i münîrde medîne-i mezbûr Evkâf Müdürü el-Hâc Ulvan Efendi ibn-i Ali hâzır olduğu hâl de her biri takrîr-i kelâm ve ta'bîr ani'l-merâm edüp meskûn olduğumuz kasaba-i mezkûrede salât-ı Cuma ve îdeyn olunur câmi'-i şerîf var ise de sâlifü'l-beyân muhâcirîn iskânıyla sâye-i terakkiyât-vâye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîde kasaba-i mezbûr ede ahâlî ziyâde cem'iyetlenüp câmi'-i atîk-i mezkûr cemâ'at-i Müslimîn isti'âb etmediğinden kasaba-i mezkûra karîb ve civâr başka da câmi'-i şerîf bulunmadığından edâ-yı salavât-ı Cuma ve îdeyn iin her ân su'ûbet çekmekte olduğumuza binâen alâ zâlik edâ-yı salavât-ı Cuma ve îdeyn için bir bâb câmi'-i şerîf e eşedd-i ihtiyâc ile muhtâc olduğumuza mebnî kasaba-i

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

mezkûre sükunda ve müceddeden bir bâb câmi'-i şerîf ve tahtında kargir sekiz bâb dükkân ve mağaza ve ittisâlinde bir bâb mekteb-i sıbyan ve on iki bâb hücre ma'al-iftihâr i'âneten binâ vü inşâ ve ikmâline muvaffakiyetle Hamidiye Mescid ve dâ'iresi denmekle ma'rûf mescid-i şerîfe müceddeden minber vaz'ıyla salavât-ı Cuma ve îdeyn edâ olunmak üzere izin ve icâzet-i hazret-i cihân-bâni şeref-erzân buyurulmasıyla imâmet ve hitâbet ve tedrisiyyet cihetlerine dahi ahâlî-i merkûme taraflarından müntehab kasaba-i mezkûrede meskûn Bosnavî Muhâcirlerinden ve müderrisinden ve kasaba-i mezkûr nüfûs cerîdesinin yirmi dokuzuncu hânesinin birinci numarasında mukayyed olduğu nâhiye-i mezkûre nüfûs me'mûrluğundan mevrûd memhûr ilmuhaberden ve kur'a ve redîf bekâya ve firâîlerinden olmadığı nâhiye-i mezkûrede ârâm-sâz redîf zâbitânından vârid olan mazbata meâl ve mündericâtından müstebân işbu bâ'is-i arz-ı ubûdiyet eş-Şeyh Süleyman Efendi ibn-i Osman dâ'î leri meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda lede'l-imtihân ciheteyn-i mezkûreteyne her vechile elyak ve müstahikk olmağın ciheteyn-i mezkûreteyne mescid-i şerîf-i mezkûr tahtında mebnâ dekâkîn-i mezkûreler dahi ahâlî-i merkûmün taraflarından vakf-ı sahîh-i şer'î ile vakf ve ba'de't-tescîl mütevellîsine teslîm olunan mezkûr dekâkîn sene be-sene mütevellîsi ve ma'rifet-i şer'le zuhûr edecek müste'cirlerine îcâr olunup hâsıl olan bedel-i îcârından elli guruş imâmet ve elli guruş hitâbet veyüz guruş tedrisiyyet cihetlerine tahsîs kılınmış ve hakikat-i hâl ahâlî-i merkûmünün sıdk-ı makâllerine dâll olmağla vazîfe-i mu'ayyeneleriyle nizâm-ı müstahsenesine tevfikân mûmâ-ileyh Şeyh Süleyman Efendi dâ'îleri üzerine tevcih ve yedine müceddeden bir kıt'a berât-ı şerîf-i âlişân sadaka vü ihsân buyurulmağı ricâsına istid'â-yı inâyet eyledikleri pâye-i serîr-i Saltanat-ı a'lâya arz u i'lâm olundu. El-emr li-hazreti veliyyi'l-emr. Hurrîre fi'l-yevmi's-sâbi' aşer min şehri Ramazânî'l-mübârek li-sene selâse aşer ve selâse mi'e ve elf.

EK-2

Medîne-i Çorum mahallâtından Sofular Mahallesi'nde sâkin muhâcirîn-i Çerâkise'den Hacı Mehmed Ağa ibn-i Ali Bey nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîf-i enverde İkinci Ordu-yı Hümâyûn'un Altıncı Redîf Alayı Miralay olup alay-ı mezkûrın merkezi bulunân medîne-i mezbûrede şeref-mukîm olan işbu bâ'isü'l-kitâb izzetlü mezbûr Ahmed Faik Beyefendi ibn-i Emin Paşa mahzarında ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm edüp akd-i atîz-zikrin sudûruna değin her biri rakabe-i münkâde yedimde şirâ'en ve müstakillen mâlîm ve mülküm olan işbu hâzırâtân bi'l-meclis kara kaşlı kara gözlü tahmînen on yaşında Çerâkesiyyetü'l-asl Müslimetü'l-millet Hanife bint-i Hasan ve kezâlik kara kaşlı kara gözlü tahmînen dokuz yaşında Çerâkesiyyetü'l-asl Müslimetü'l-millet Asiye bint-i Ali nâm iki re's sağıre câriyelerimi tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî şurût-ı müfsideden ârî bey'-i bât-ı sahîh-i şer'î ve safka-i vâhîde ile on iki bin beş yüz guruşa mûmâ ileyh-ileyh Ahmed Fâik Beyefendi'ye bey' ve temlik ve teslîm eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer iştirâ ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl edüp semenleri olan meblağ-ı mezkûr on iki bin beş yüz guruşu tamâmen ve kâmilen bana def' u teslîm eylediğimde ben dahi yedinden bi't-tamâm ve'l-kemal ahz u kabz eyledim. Fimâ-ba'd câriyetân-ı hâziretân-ı mevkûfetân-ı mezbûretânda benim aslâ ve kat'â alâka ve medhalim kalmayup her biri mûmâ ileyh Ahmed Fâik Beyefendi'nin mülk-i müşterâsı dedikte gıbbe't-tasdîki's-şer'-î mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-ışrîn şehri Rebî'ül-evvel li-sene ihda ve't-tis'în ve mi'eteyn ve elf.

Şuhudü'l-hâl: Çorum Belediye meclis a'zâsından Hüseyin Efendi, Anberoğlu Yüzbaşı Mehmed Ağa, Ser-çavuş Mehmed Ağa, Hacı Mehmed Ağa'nın kayını Çerkes Yusuf Ağa.

Ba'de'd-defter verese-i merkûmûndan ibn-i gâib-i mezbûr Osman'ın vasîsi ümmü'l-mezbûre Zeliha vefât edüp verâsetî sadrî kebîr oğulları Mustafa ve Ahmed ve gâib-i merkûm Osman ve sadriye kebîre kızı Emine'ye münhasire olduğu bi'l-ihbâr lede's-şer'îl enver zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra gâib-i merkûm zuhûr edinceye değin malını hıfza kıbel-i şer'den vasî nasb olunan er-karındaşı merkûm Mustafa ile sâir vereselerin talebleriyle tahrîr ve beyne'l-verese-i mütevevfâ-yı evvel ve sâni terekelerinden ber-mûceb-i defter-i kassâm menzil ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

cehrilik semeninden sümün hissesi ba'de'l- ihrâc bâkîsi dört yüz altmış guruşluk tereke hissesiyle gayr-ı ez-defte-i mezkûr bir kıt'a eşcâr-ı müsmire bahçesinden ibâret olan tereke-i mütevefâ-yı mezbûrdur ki ber-vech-i atî beyân olunur.

Fi'l-yevmi's-sâbi' min şehr-i Rebî'u'l-âhir li-sene ihdâ ve't-tis'în ve mi'eteyn ve elf.

EK-3

Medîne-i Çorum'a tâbi' Sazdeğirmeni karyesi ahâlîsinden ve muhâcîrîn-i Çerâkise'den Canpolad-zâde Kazbey Bey ibnü'l-mezbûr Canpolad Bey'in ma'zeret-i meşrû'asına binâ'en medîne-i mezbûrenin Sağrıçı mahallesinde vâki' medîne-i mezbûre Cezâ Re'îsi izzetlü Abdülhalim Bey'in menziline me'zûnen bi'l-iltimâs irsâl olunan şer'iyye kâtibi Osman Rüşdü Efendi ibn-i Ebubekir Efendi zeyl-i vesîkada muharrerü'l-esâmî kimesneler huzûrlarında akd-i meclis-i şer'-i âlî etdikde meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda mûmâ-ileyh izzetlü Abdülhalim Bey ibn-i Abdullah Bey mahzarında mûmâ-ileyh Kazbey Bey'in câriyesi zâtı mu'arrefe Fatıma bint-i Ahmed nâm bîkr-i bâliğa hâzıra olduğu hâlde ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm edüp yedimde rakabe-i münkâde ve mutî'a ve müstakillen mâl ve mülküm olan işbu hâzîrâtü bi'l-meclis Çerkesiyyetü'l-asl müslimetü'l-milleti orta boylu kara kaşlı ve kara gözlü yumrucak arınlı dikçe burunlu hokka ağızlı top çeneli buğday benizli tahmînen on yedi yaşında Fatıma nâm câriyemi cemî' uyûbdan sâlîme olmak üzere lira-yı Osmânî yüz guruş hesabıyla sekiz bin guruş bedel ile mûmâ-ileyh Abdülhalim Bey'e bey' ve temlîk ve teslîm eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer iştirâ ve temellük ve tesellüm ve kabz u kabûl edüp semeni olan meblağ-ı mezkûr sekiz bin guruşu mûmâ-ileyh Abdülhalim Bey yedinden bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz u kabz eyledim fî mâ-ba'd câriye-i mevsûfe-i mezkûrede benim aslâ ve kat'â alâka ve medhalim kalmayup mûmâ-ileyh Abdülhalim Bey'in mülk-i müşterâsı ve hakk-ı sırfı olmuşdur keyfe mâ-yeşâ mâlik ve mutasarrîf olsun dedikde mûmâ-ileyh Abdülhalim Bey ile hâzıra-i mezbûre Fatıma dahi mûmâ-ileyh Kazbey Bey'i sâdır olan cemî' kelîmât-ı meşrûhasında her biri şifâhen tasdik ve vicâhen tahkîk etdiklerini kâtib-i mûmâ-ileyh mahallinde bi'l-istimâ' ümenâ-i şer'le huzûr-ı şer'a gelüp alâ-vukû'ihâ inhâ ve takrîr etmeğın mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'r-râbi' aşer min Rebî'u'l-ülâ li-sene selâse ve işrîn ve selâse mi'ete ve elf.

Şühüdü'l-hâl: Müstantık sa'âdetlü Yusuf Neşet Bey ibn-i el-Hâc Abdülkadir Efendi, A'zâ Mülâzımı izzetlü Hasan Lütî Efendi ibn-i el-Hâc Ahmed Efendi, Muhzır-ı Şer'iyye Hasan Ağa ibn-i Feyzullah ve gayruhum

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/6 Spring 2013

